

УДК: 371.398

Сімакова Н.М.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ПОЗАНАВЧАЛЬНІ ПРАВОВІ ПРАКТИКИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО СУБ'ЄКТА ОСВІТЯНСЬКОГО ЗАКОНОТВОРЕННЯ

Характеризуючи проблему підготовки майбутнього суб'єкта законотворення в галузі освіти, фахівці констатують, що серйозним недоліком сучасної практики формування правових знань майбутніх фахівців є недооцінка позанавчальних практик - таких організаційних форм, як правові олімпіади, конкурси, ділові ігри, диспути на правову, моральну тематику, лекторії тощо. Отримання правових знань, яке традиційно здійснюється під час навчальної діяльності повинно мати своє продовження у позанавчальній роботі, яка, за правило, здійснюється у двох напрямках: а) розширення та поглиблення одержаних правових знань; б) організація спеціальних виховних заходів, присвячених ознайомленню вихованця з тими положеннями права, які виходять за межі навчальної практики. Саме позанавчальні практики вводять вихованця у практичний досвід законотворення, наближають їх до реальності. Зупинимось на цьому більш детально.

Ключові поняття: людина, освіта, культура, закон, законотворення, практика.

Сімакова Н.М. Внеурочные правовые практики в подготовке будущего субъекта образовательного законотворчества. Характеризуя проблему подготовки будущего субъекта законотворчества в области образования, специалисты констатируют, что серьезным недостатком современной практики формирования правовых знаний будущих специалистов является недооценка внеурочных практик - таких организационных форм, как правовые олимпиады, конкурсы, деловые игры, диспуты на правовую, моральную тематику, лектории и тому подобное. Получение правовых знаний, которые традиционно осуществляются в ходе учебной деятельности должно иметь свое продолжение во внеучебной работе, которая, как правило, осуществляется в двух направлениях: а) расширение и углубление полученных правовых знаний; б) организация специальных воспитательных мероприятий, посвященных ознакомлению ученика с теми положениями права, которые выходят за пределы учебной практики. Именно внеурочные практики вводят учащегося в практический опыт законотворчества, приближают их к реальности. Остановимся на этом более подробно.

Ключевые слова: человек, образование, культура, закон, законотворчество, практика.

Simakova N. Extracurricular legal practices in the preparation of the future subject of educational lawmaking. Describing the problem of preparing the future subject of legislation in the field of education, experts state that a serious lack of modern practice in the development of legal knowledge of future specialists is the underestimation of extracurricular practices, such

as contests, business games, disputes on legal, moral topics, lectures and the like. Obtaining legal knowledge that is traditionally carried out in the course of educational activity should have its continuation in extracurricular work, which, as a rule, is carried out in two directions: a) expansion and deepening of the obtained legal knowledge; b) the organization of special educational events dedicated to familiarizing the student with those provisions of law that go beyond the limits of educational practice. It is the extracurricular practices that introduce the student to the practical experience of lawmaking, bring them closer to reality. Let us dwell on this in more detail.

Keywords: *man, education, culture, law, lawmaking, practice.*

Логічним доповненням до правової освіти є **організація позанавчальних правових дискурсних практик**, які дозволяють у неформальних або напівформальних умовах формувати правову культуру учасників освітнього простору. І. Ковчина зазначає, що у загальноосвітньому навчальному закладі соціально-правове навчання, як правило, відбувається у позакласний час. Тому бажано для соціально-правового навчання у всіх школах виділити час для позакласних занять із соціально-правового захисту, які стануть логічним продовженням попередніх уроків з правознавства, окремих тем таких курсів, як “Історія України”, “Всесвітня історія” тощо. Навчання соціально-правовому захисту потрібно урізноманітнювати цікавими формами роботи, до яких відносяться вечори, конференції, клуб веселих та кмітливих, турніри, конкурси, тижні правових знань, виставки плакатів, газет, круглі столи та інші виховні заходи, спрямовані на формування правомірної поведінки і профілактики правопорушень, для розуміння законів і ведення здорового способу життя, нетерпимості до беззаконня і вседозволеності [1, с. 183]. Перераховані форми позанавчальної правової роботи сприяють більш глибокому розумінню суб’єктами навчання логіки існування правових феноменів, поглиблюють їх практичні знання щодо застосування діючого законодавства.

На нашу думку, однією з ефективних форм організації позанавчальних правових дискурсних практик є діяльність правових клубів. Так, на базі Херсонського політехнічного коледжу працює правовий клуб «Феміда», в роботі якого активну участь беруть студенти. Формування правової культури в клубі здійснюється за трьома основними напрямками, відповідно до основних компонентів правової культури, які взаємопов’язані і взаємозалежні: інтелектуального – правові знання, уміння і навички, що реалізуються в життєдіяльності людини; емоційно-ціннісного – система поглядів і морально-правових цінностей, що забезпечують адекватну оцінку якості правового життя суспільства; практичного – виконання правових норм, соціально-активна позиція у правоохоронній діяльності. У коледжі завдяки клубу «Феміда» постійно проводяться тренінги з питань профілактики правопорушень, здорового способу життя та прав людини. Традиційними заходами, що сприяють запобіганню правопорушень, є проведення декади правознавства. Частими гостями в коледжі є працівники кримінальної міліції, служби у справах сім’ї та молоді, які проводять круглі столи зі студентами або тренінги. Активом клубу «Феміда» проводиться робота з розробки «Правової Абетки» на сайті коледжу, вона спрямована на запобігання правопорушень, злочинів та нещасних випадків у молодіжному середовищі й підвищення правосвідомості студентів та їхніх

батьків, педагогічних працівників та співробітників коледжу. Сайт дає можливість ознайомити студентів та всіх його відвідувачів із законами, за якими мають жити громадяни нашої держави [2, с. 84-85].

Безсумнівно, правові клуби стають осередками популяризації правових знань, виховання правової культури, їх діяльність сприяє утвердженню правових дискурсних практик.

Класичною позанавчальною формою правоосвітньої та правовиховної роботи, яка дозволяє встановити психологічний контакт с учнем (студентом), відповісти на його питання, розширити його правовий світогляд є бесіда на правову тематику, яку може проводити вчитель, практичний працівник та ін.

Аналізуючи методи правового виховання старшокласників у другій половині ХХ ст., М. Кашук зауважує, що серед ефективних методів правового виховання старшокласників у позакласній виховній діяльності важлива роль належала бесіді, ефективність якої передовсім залежала від дотримання низки методичних умов. Педагогам практикам передусім необхідно було визначити цілі, план і перелік конкретних питань, що підлягатимуть з'ясуванню, визначити місце і час бесіди. Зважаючи на індивідуальні особливості школярів педагог повинен був установити контакт зі школярем, “спонукати його до щирих відповідей на питання”. Для відповідних висновків і проєкції майбутньої діяльності після бесіди її результати ретельно записувалися та аналізувалися. Важливим вважалось також спостереження за учнями під час бесіди, оскільки воно цілісно доповнювало її результати [3, с. 148-149].

На наше переконання, бесіда на правову тематику, як засіб реалізації дискурсних практик, не втратила своєї актуальності і в наш час. Часто-густо молоді не вистачає саме не віртуального, а “живого” спілкування з носієм знань, емоційної та інтелектуальної реакції фахівця на ті питання, що її турбують.

Продовжуючи вищенаведену логіку Н. Скляренко підкреслює, що серед форм і методів набуття учнями правової освіти важливе місце повинна займати позакласна правовиховна робота. Тут і бесіди, виховні години, конференції, диспути, батьківські лекторії, збори, зустрічі з працівниками органів юстиції, правоохоронних органів, практичні заняття з формування навичок застосування правових знань тощо. Знання і дотримання законів права вносить порядок і врегульованість у життя людей, вимагає точного і постійного дотримання громадянами покладених на них обов'язків і, в той же час, активного використання наданих їм прав [4, с. 17].

Вочевидь, організація позанавчальних правових дискурсних практик повинна мати практичний ефект, вимірюватися відповідними показниками – зменшення правопорушень серед школярів (студентів), розширення в них об'єму правових знань, підвищення рівня правової культури тощо.

На думку науковців, показниками успішної діяльності класного керівника у напрямку правовиховної роботи з учнями має стати динаміка зростання рівня вихованості школярів, організованості і згуртованості класного колективу, висока навчальна мотивація, тенденція до підвищення якості знань, активність учнів класу в позаурочній діяльності, гуртковій роботі, зменшення кількості правопорушень, активна

участь батьків у виховному процесі, захищеність та комфортність умов перебування кожного вихованця в класі, в школі [5, с. 235].

Позанавчальні правові дискурсні практики набувають особливого значення для обдарованої молоді, яка хоче пов'язати своє життя з юридичною професією. Саме такі представники молодого покоління зможуть у майбутньому стати ефективними законотворцями.

На позакласних заняттях з правознавства обдаровані учні старших класів удосконалюють вміння самостійно поповнювати знання з різних джерел інформації. Діти пишуть реферати, доповіді та анотації, використовуючи додаткову науково-популярну та спеціальну літературу, періодичну пресу, юридичні документи. Учні вдосконалюють вміння працювати з книгою, а саме вчать виділяти основну думку, відбирати факти для підтвердження теоретичних положень, складати плани та конспекти за текст [6, с. 36].

Молодь особливо яскраво проявляє свої здібності під час олімпіад з правознавства, де дискурсні практики піднімаються на більш високий інтелектуальний рівень та дозволяють у творчій атмосфері всім учасникам цього процесу відкривати нові смисли права як суспільного феномену.

Як зауважує Е. Фісун, метою олімпіад є виявлення обдарованих, творчих, креативних учнів, а також надання переваг переможцям під вступу у ВНЗ. Олімпіада з правознавства має теоретичний і практичний тури. Практичний тур охоплює задачі, розв'язання яких дає змогу членам журі встановити сформованість умінь учасників аналізувати юридичні факти, оцінити рівень їх правової компетентності, логіки мислення та здатності до глибоких інтелектуальних пошуків, і, нарешті, виявити ступінь правової культури майбутніх юристів [7, с. 61].

На думку фахівців, олімпіада з правознавства – це експеримент, у межах якого обдарована учнівська молодь допомагає знайти відповіді на наступні запитання. Які види діяльності дозволяють дітям працювати з науковою інформацією? Які види професійно-педагогічної діяльності допоможуть пересічному учню організувати засвоєння інформації та способи діяльності з нею? Які інструменти потрібні вчителю, щоб оцінити рівень засвоєння інформації пересічними учнями? [8, с. 4].

З нашої точки зору, під час організації позанавчальних правових дискурсних практик варто охоплювати максимальну кількість суб'єктів навчально-виховного процесу з метою підняття їхнього рівня правової культури, формування стандартів правової поведінки. Особливу увагу варто приділяти тим дітям, які схильні до протиправної поведінки, шукаючи педагогічні засоби їх позитивної правової соціалізації. Для вирішення таких завдань є важливою діяльність правових гуртків. На думку Г. Андреевої, гуртки – це малі групи, члени яких об'єднані спільною соціальною діяльністю та знаходяться в особистісному спілкуванні, що є основою для виникнення емоційних відносин, групових норм та групових процесів [9, с. 137].

Засідання правових гуртків має відбуватися у творчій, неформальній атмосфері з використанням різноманітних форм та методів, зокрема з залученням інформаційних технологій. Проблеми, що обговорюються на таких зібраннях мають відповідати практичним інтересам та потребам молоді, надавати відповіді на актуальні питання сьогодення з правознавчої тематики.

Важливим етапом у організації позанавчальних правових дискурсних практик в Україні стало відкриття юридичних клінік в тому числі й при вищих навчальних юридичних закладах.

Характеризуючи проблему в цілому зазначимо, що за методами роботи з клієнтами юридичні клініки поділяються на ті:

а) які працюють з клієнтами безпосередньо;

б) які не працюють з клієнтами безпосередньо, а отримують завдання від керівної структури (ВНЗ, громадської організаціїтощо).

За спеціалізацією юридичні клініки поділяються на:

а) спеціалізовані (ті, що надають допомогу лише в певних галузях права);

б) неспеціалізовані (ті, що надають допомогу в різних галузях права) [10, с. 198].

Як відомо 3 серпня 2006 р. Міністерство освіти і науки України видало Наказ № 592 «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України», в якому передбачено, що створення юридичної клініки як структурного підрозділу вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації, що здійснює підготовку фахівців за напрямом «Право» і створюється як база для практичного навчання та проведення навчальної практики студентів старших курсів у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації, є обов'язковим. Відповідно до Наказу, метою діяльності юридичних клінік є:

– підвищення рівня практичних знань, умінь та навичок студентів юридичних спеціальностей;

– забезпечення доступу представників соціально-вразливих груп суспільства до правової допомоги;

– формування правової культури громадян;

– підготовка та навчання студентів у дусі дотримання та поваги до принципів верховенства права, справедливості і людської гідності;

– розширення співробітництва вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців-юристів, із судовими, правоохоронними органами, органами юстиції, державної влади і місцевого самоврядування, з іншими установами та організаціями;

– впровадження в навчальний процес елементів практичної підготовки студентів-правників у сфері юридичних послуг [11].

Діяльність юридичних клінік дозволила поєднати теоретичні та практичні аспекти підготовки юристів – майбутніх законотворців, політиків, державних службовців. За твердженням О. Соколенко, освітня модель, яка нині діє в нашій країні, спрямована на засвоєння студентами інформації в основному у вигляді теоретичних знань. Сучасний ринок праці все більше висуває вимоги не до конкретних знань, а до практичних навичок та компетенції фахівців. У цьому аспекті досить важливе значення має “клінічна освіта” як метод надання студентам необхідних знань та вмінь [12, с. 42].

Дані організації виконують також важливу соціальну функцію, надаючи безоплатні консультації соціально незахищеним верствам населення, прямо та опосередковано впливаючи на формування правової культури й правосвідомості громадян нашої держави.

В той же час, й сам консультант-правознавець розширює межі власного правового світогляду, вчиться застосовувати отримані теоретичні знання на практиці, розуміти психологію клієнта, обґрунтовувати свою думку, відчувати особисту відповідальність за точність й коректність наданої інформації тощо.

З цього приводу Ю. Моїсєєв зауважує, що процес вироблення студентом-консультантом особистої культури поведінки, тобто формування індивідуального варіанту поведінки в конкретній практичній ситуації, являє собою процес, у якому можна визначити дві складові: 1) накопичення правових знань; 2) перетворення цієї накопиченої інформації в особисті переконання. Саме тому в юридичній клініці повинна бути розроблена і реалізована структурно-функціональна модель формування правової культури студента, яка побудована на взаємодії вказаних складових і дотриманні в процесі навчання в юридичній клініці сукупності певних педагогічних умов [13, с. 90].

Таким чином, організація позанавчальних правових дискурсних практик представлена у таких формах як засідання правового гуртка, проведення олімпіад з правознавства, проведення бесід та лекторіїв на правознавчу тематику, діяльність “юридичних клінік”, функціонування правових клубів тощо. Значущість і функціональність позанавчальних правоосвітніх та правовиховних заходів обумовлена необхідністю популяризації правових знань й важливістю підняття загального рівня правової культури всіх учасників освітньої сфери у сучасній Україні.

У сукупності правова освіта та позанавчальна правоосвітня діяльність сприяють професійному становленню суб’єктів законотворення, що будуть спеціалізуватися (або вже спеціалізуються) на реформуванні освітньої сфери нашої держави.

Література:

1. Ковчина І. М. Умови соціально-правового навчання учнів в сучасній загальноосвітній школі / І. М. Ковчина // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. — 2010. — Вип. 2. — С. 180-191.
2. Відьохіна А. С. Розвиток правової культури студентської молоді Херсонського політехнічного коледжу / А. С. Відьохіна // Таврійський вісник освіти. — 2015. — № 2(1). — С. 82-86.
3. Кащук М. Методи правового виховання старшокласників у виховній роботі загальноосвітньої школи другої половини ХХ століття / М. Кащук // Молодь і ринок. — 2015. — № 7. — С. 147-150.
4. Скляренко Н. М. Позакласна правова робота – важлива складова виховання громадянина України / Н. М. Скляренко // Шкільна бібліотека. — 2007. — № 4. — С. 17-19.
5. Ковальська О. П. Діяльність керівників ЗНЗ щодо забезпечення правової освіти учнів початкової школи у контексті педагогічних поглядів В. О. Сухомлинського / О. П. Ковальська // Педагогічний дискурс. — 2011. — Випуск 10. — С. 230-236.
6. Зуєв М. І. Позакласна робота з обдарованою учнівською молоддю як засіб доуніверситетської підготовки у галузі права / М. І. Зуєв // Освіта та розвиток обдарованої особистості. — 2015. — № 10. — С. 35-37.
7. Фісун Е. Г. Олімпіада з правознавства очима члена журі: спроба конструювання задач і встановлення критеріїв їх оцінювання / Е. Г. Фісун // Постметодика. — 2014. — № 3. — С. 61-64.

8. *Клименко Н. П.* Обдарована дитина / Н. П. Клименко, С. Р. Хімко, О. В. Федотова // Олімпіада як складова роботи з обдарованою молоддю. — К.:ООО «Атопол», 2006. — № 2. — С. 2–6.
9. *Андреева Г. М.* Социальная психология / Г. М. Андреева. — М.: Аспект Пресс, 1999. — 375 с.
10. *Дубчак Н. С.* Класифікація юридичних клінік: загальнотеоретичний аналіз / Н. С. Дубчак // Вісник Академії адвокатури України. — 2012. — Число 3. — С. 198-200.
11. Про затвердження типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України: Наказ Міністерства освіти і науки України № 592 від 3 серпня 2006 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0956-06>
12. *Соколенко О. Л.* Юридична клініка в правоосвітній діяльності / О. Л. Соколенко // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право. — 2009. — № 1. — С. 40-44.
13. *Моїсєєв Ю. О.* Щодо питання про мету та завдання юридичної клініки як бази для практичного навчання студентів старших курсів / Ю. О. Моїсєєв, М. В. Удод // Правничий часопис Донецького університету. — 2013. — № 1. — С. 85-91.

УДК: 316.3

Захаренко К.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ТА МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Засоби масової інформації є головними носіями і поширювачами інформації у суспільстві. Їх соціальна роль і значення – неоціненні. Вони можуть не тільки сприяти зміцненню інформаційної безпеки, але й спричинювати її занепад. Звертаючи на це увагу, чимало сучасних дослідників пропонують різні засоби обмеження впливу ЗМІ на людину і суспільні процеси. Тим не менше важливими рисами сучасного інформаційного суспільства є його здатність виробляти необхідну для життєдіяльності громадян інформацію та її доступність для всіх членів соціуму. Одночасно таке суспільство розвивається на засадах використання інформаційних технологій, формування електронної демократії, проведення електронних референдумів тощо. Це сприяє посиленню демократичних процесів у державі, зокрема участі громадськості в прийнятті державних рішень і здійсненні впливу на творення державної політики. Винесення інститутів представницької демократії у кібер-простір відбувається під пильним наглядом громадськості та ЗМІ.

Ключові поняття: *засоби масової інформації, інформаційне суспільство, електронна демократія, інформаційна безпека.*

Захаренко К. Средства массовой информации как инструмент и механизм развития информационного общества. Средства массовой информации являются главными носителями и распространителями информации в обществе. Их социальная роль и значение - неоценимы. Они могут не только способствовать укреплению